

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

THEATER EDUCATION AND MENTAL DISORDER

της Αικατερίνης Χολή

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
Στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
Με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1η Επιβλέπουσα: Σταθοπούλου Αγάθη,

Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε «Δημόκριτος»

2^η Επιβλέπουσα: Αλευριάδου Αναστασία,

Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

3^η Επιβλέπουσα: Κορρέ Ειρήνη,

Επίκουρη Καθηγήτρια Τ.Ε.Φ.-Δ.Π.Θ.

Αθήνα

2021

Περίληψη

Στην παρούσα βιβλιογραφική εργασία μελετήθηκε η σχέση της Θεατρικής Αγωγής με την Νοητική Αναπηρία, κατά πόσο η ΘΑ και οι τεχνικές της καλλιεργούν και αναπτύσσουν τον κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα των ατόμων με ΝΑ. Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν αφορούσαν την ανάπτυξη του αυτοσυναισθήματος και της ενσυναίσθησης, την προώθηση της επικοινωνίας και της συνεργασίας, την ενίσχυση της εκφραστικότητας και την υιοθέτηση αποδεκτής κοινωνικής συμπεριφοράς από τα άτομα με ΝΑ που παρακολουθούν προγράμματα παρέμβασης μέσω της ΘΑ. Αρχικά, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της Νοητικής Αναπηρίας και της Θεατρικής Αγωγής (εστιάζοντας στις εξής μεθόδους της: Θεατρικό Παιχνίδι, Δραματοποίηση, Εκπαιδευτικό Δράμα, Δραματοθεραπεία) και στη συνέχεια ερευνητικές μελέτες σχετικές με την επιρροή της ΘΑ και των τεχνικών της στα άτομα με ΝΑ. Μέσα από την παρούσα μελέτη προέκυψε ότι η ΘΑ ενισχύει τις κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες των ατόμων με ΝΑ. Συγκεκριμένα, μέσω αυτής οι νοητικά ανάπηροι ενισχύουν το αυτοσυναισθήμα, αναπτύσσουν ενσυναίσθηση και εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους με αποδεκτό τρόπο. Όσον αφορά τις κοινωνικές δεξιότητες, οι νοητικά ανάπηροι μέσω της ΘΑ βελτιώνουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες (γλωσσικές, σωματικές), μαθαίνουν να συνεργάζονται και αποκτούν σωστές κοινωνικές συμπεριφορές. Τέλος, φάνηκε πως η ΘΑ είναι ένα αποτελεσματικό μέσο ένταξης των μαθητών με ΝΑ και γενικότερα των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Λέξεις κλειδιά: Θεατρική αγωγή, Νοητική Αναπηρία, Θεατρικό Παιχνίδι, Δραματοποίηση, Εκπαιδευτικό Δράμα, Δραματοθεραπεία, κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες

Βιβλιογραφία

- Abedin, G. (2010). *Exploring the potential of art-based education for adolescents with learning disabilities: A case study of engagement in learning through the arts*. University of Maryland, College Park.
- Αλευριάδου, Α. (2021). «Αναπτυξιακή Προσέγγιση και Προσέγγιση της Διαφοράς στη νοητική καθυστέρηση: παρουσίαση και αξιολόγησή τους.
- Alevriadou, A., & Lang, L. (2011). *Active citizenship and contexts of special education*. Cice.
- Αλμαλιώτη, Β. (2019). Η κάθαρση στο αρχαίο δράμα και η συμβολή της στην εξέλιξη της δραματοθεραπείας.
- Aman, M. G., & Gharabawi, G. M. (2004). Treatment of behavior disorders in mental retardation: Report on transitioning to atypical antipsychotics, with an emphasis on risperidone. *The Journal of clinical psychiatry*, 65(9), 0-0.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorder* (5th ed). Arlington, VA: Author.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM – IV – TR.4 th Edition, Text Revision*. Washington (DC): American Psychiatric Association.
- Απτεσλής, Ν. (2012). Σεξουαλική εκπαίδευση για μαθητές με νοητική καθυστέρηση στη σχολική ηλικία: εκτίμηση αναγκών και εκπόνηση προγραμμάτων παρέμβασης.
- Αυδή, Α. & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η Τέχνη του Δράματος στην Εκπαίδευση*. Αθηνά, Μεταίχμιο, σελ 19-20
- Awan, I. H., & Awan, S. N. (2014). Parents' Attitude Towards Mentally Retarded Children. *Journal of Research in Social Sciences*, 1(1), 31.

- Bailey, S. (2014). Exemplary theatre practices: Creating barrier-free theatre. 2013 *VSA Intersections: Arts and Special Education*, 25.
- Barros, I. I., Leão, V., Santis, J. O., Rosa, R. C., Brotto, D. B., Storti, C. B., ... & Silva, W. A. (2021). Non-Syndromic Intellectual Disability and Its Pathways: A Long Noncoding RNA Perspective. *Non-coding RNA*, 7(1), 22.
- Βασσάλα, Χ. (2019). *Όψεις παιδαγωγικών πρακτικών για το γνωστικό αντικείμενο της θεατρικής αγωγής στο δημοτικό σχολείο: μία κοινωνιολογική προσέγγιση* (Doctoral dissertation).
- Bolton, G. (1985). Changes in thinking about drama in education. *Theory into practice*, 24(3), 151-157.
- Bolton, G. (1979). *Towards a theory of drama in education*. London: Longman.
- Brigg G. (2005). *Πυροδοτώντας τη φαντασία. Η γλωσσική ανάπτυξη μέσω του δράματος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης.
- Γαλάνη, Μ. (2007). Η θεατρική τέχνη στην εκπαίδευση: Η επίδραση του θεατρικού παιχνιδιού στην ψυχοκινητική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων. *Επιστημονική Επετηρίδα Αρέθας*, IV, 123-134.
- Γκατζόγια, Θ. (2018). Το θεατρικό παιχνίδι σε μαθητές με ελαφριά και μέτρια νοητική υστέρηση.**
- Γκόβας Νίκος (2001): *Το θέατρο στην εκπαίδευση: μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης: Πρακτικά Συνδιάσκεψης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (2001) «Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο: Ακήσεις- παιχνίδια- τεχνικές για εκπαιδευτικούς, εμψυχωτές νεανικών ομάδων». Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- Γραμματάς Θ. (2015), Η θεατρική αγωγή στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Γενικές αρχές και επισημάνσεις, Ανάκτηση από: <http://theodoregrammatas.com>.

- Cahnmann-Taylor, M., & Souto-Manning, M. (2010). *Teachers act up!: Creating multicultural learning communities through theatre*. Teachers College Press.
- Cattanach, A. (1996). *Drama for people with special needs*. Edinburg: A & C Black.
- Crimmens, P. (2006). *Drama therapy and storymaking in special education*. Jessica Kingsley Publishers.
- Daily, D. K., Ardinger, H. H., & Holmes, G. E. (2000). Identification and evaluation of mental retardation. *American family physician*, 61(4), 1059-1067.
- Δεδούλη, Μ. (2001). Βιωματική μάθηση-Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 6, 145-159.
- Eerland, A., Guadalupe, T. M., & Zwaan, R. A. (2011). Leaning to the left makes the Eiffel Tower seem smaller: posture-modulated estimation. *Psychological Science*, 22(12), 1511-1514.
- Ευδόκιμου- Παπαγεωργίου, Ρ. (1999). *Δραματοθεραπεία, Μουσικοθεραπεία. Η επέμβαση της τέχνης στην ψυχοθεραπεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Foloștină, R., Tudorache, L., Michel, T., Erzsébet, B., & Duță, N. (2015). Using drama therapy and storytelling in developing social competences in adults with intellectual disabilities of residential centers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 186, 1268-1274.
- Freire, P. (2009). *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Gallese, V. (2000). The inner sense of action. Agency and motor representations. *Journal of consciousness studies*, 7(10), 23-40.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Geiger, A., Shpigelman, C. N., & Feniger-Schaal, R. (2020). The socio-emotional world of adolescents with intellectual disability: A drama therapy-based participatory action research. *The Arts in Psychotherapy*, 70, 101679.

- Pratt, H. D., & Greydanus, D. E. (2007). Intellectual disability (mental retardation) in children and adolescents. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 34(2), 375-386.
- Harris, J. C. (2006). *Intellectual disability: Understanding its development, causes, classification, evaluation, and treatment*. Oxford University Press.
- Hatton, N. (2009). The labelling effect: drama, mental health and learning disability. *RiDE: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 14(1), 91-95.
- Heathcote, D. (ed. Wagner B. J.) (1985). *Drama as a Learning Medium*. Washington: National Education Association.
- Heathcote, D. (1984). *Dorothy Heathcote: Collected Writings on Education and Drama*. London: Hutchinson.
- Heinig, R. B., Stillwell, L.(1974). *Creative dramatics for the classroom teacher*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Hodapp, R., & Zigler, E. (1997). New issyes in the developmental approach to mental retardation. In W.E. Maclean (Ed.). *Ellis' handbook of mental deficiency, psychological theory and research* (3rd ed., pp.115-136). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Ιωάννου, Σ., Κεφαλά, Α., & Τούραλη, Σ. (2019). Λογοθεραπευτική παρέμβαση σε περιστατικά με νοητική υστέρηση.**
- Jennings, S. (2014). *Dramatherapy: Theory and practice 1*. Oxfordshire: Routledge.
- Jennings, S., Minde, A., (1996). *Μάσκες της ψυχής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κάκουρος, Ε., & Μανιαδάκη, Κ. (2015). Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων.**
- Καραγγέλη – Προύζου, Μ., 1994. Η Δραματοθεραπεία. Μανδαγόρας, Τχ: 3, σσ. 60 – 66.
- Κατσέλης, Γ. (2010). Εκπαιδευτικό Δράμα: θεωρητικό πλαίσιο και δραματικές τέχνες. Ανάκτηση 5/15/2021, από http://www.psichogios.gr/datafiles/videos/EkpaideutikoDrama_1.pdf.
- Ke, X., & Liu, J. (2012). ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.**

- Kempe, A. N. D. Y. (2005). *Εκπαιδευτικό δράμα και ειδικές ανάγκες: ένα εγχειρίδιο για δασκάλους σε γενικά και ειδικά σχολεία/ επιμέλεια: Andy Kempe, μετάφραση: Αθηνά Βεργιοπούλου. Αθήνα: Πατάκης.*
- Kirk S., Εκπαίδευση των αποκλινόντων παιδιών, Αθήνα: Ελλην, 1973.
- Κλαδάκη, Μ., Τσιμπιδάκη, Α., & Δάρρα, Μ. (2016). Μια φορά και ένα καιρό ήταν...τα χρώματα: Ένα θεατρο-παιδαγωγικό πρόγραμμα σε άτομα με νοητική υστέρηση. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2015(1)*, 643-652.
- Kolb, D. (1984). *Experiential Learning*. New Jersey: Pentice Hall.
- Khodabakhshi-koolaei, A., Falsafinejad, M. R., & Rezaei, S. (2018). Effectiveness puppet play therapy on adaptive behavior and social skills in boy children with intellectual disability. *Caspian Journal of Pediatrics, 4(1)*, 271-277.
- Κοντογιάννη, Α. (2008). *Μαύρη αγελάδα- άσπρη αγελάδα. Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και διαπολιτισμικότητα. Αθήνα: Τόπος.*
- Κοντογιάννη, Α. (2000). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση. Αθήνα, Πεδίο.*
- Κουρετζής, Λ. (2006). *Το θεατρικό παιχνίδι ως μέσο αφύπνισης του κριτικού στοχασμού και της δημιουργικής φαντασίας. Πρακτικά από την 5η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο Εκπαιδευτικών για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.*
- Κουρετζής, Λ. (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι (Παιδαγωγική Θεωρία, Πρακτική και Θεατρολογική προσέγγιση). Αθήνα: Εκδόσεις Κατσανιώτη.*
- Κοζάκονά, Ζ. (2016). Specifics of Implementation Forum Theatre for People with Mild and Moderate Mental Retardation. *Review of Artistic Education, (11+ 12)*, 146-157.
- Κυπριωτάκης, Α. (2000). *Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους. Αθήνα: Γρηγόρη.*
- Κωστάκη, Ε., & Τόρη, Ε. (2019). Το θεατρικό παιχνίδι ως μέσο έκφρασης και ανάπτυξης του παιδιού.
- Łaba-Hornecka, A. (2017). the use of Puppets in bibliotherapy Classes in order to Help shape the Adaptive behaviour of Pupils with Mild intellectual Disabilities

- (based on a Pedagogical experiment Applying the Parallel Group technique). *Stanisław Juszczak*, 266.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to western thought* (Vol. 640). New York: Basic books.
- Lambert, J. L. (1997). *Le mongolisme*. Editions Mardaga.
- Λενακάκης, Α. (2013). Η μορφοπαιδευτική αξία του παιχνιδιού και του θεάτρου στην εκπαίδευση. Στο Θ. Γραμματάς (Επιμ.). *Το θέατρο ως μορφοπαιδευτικό αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην Εκπαίδευση και την Κοινωνία*.
- Louhiala, P. (2004). *Preventing intellectual disability: ethical and clinical issues*. Cambridge university press.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H., Coulter, D. L., Craig, E. M. P., Reeve, A., ... & Tasse, M. J. (2002). *Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports*. American Association on Mental Retardation.
- MADHOK, K. MERAKI.
- Μάνος, Ν. (1997), *Βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής*, Αθήνα: University studio press.
- Μάρρα, Ρ. Μ. (2014). *Συγκριτική μελέτη των τρόπων επικοινωνίας ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση κατά την αλληλεπίδραση με γονείς ή επαγγελματίες φροντιστές* (No. GRI-2014-13267). Aristotle University of Thessaloniki.
- Matos, A., Rocha, T., Cabral, L., & Bessa, M. (2015). Multi-sensory storytelling to support learning for people with intellectual disability: an exploratory didactic study. *Procedia computer science*, 67, 12-18.
- Matson, J. L., Kazdin, A. E., & Esveldt-Dawson, K. (1980). Training interpersonal skills among mentally retarded and socially dysfunctional children. *Behaviour Research and Therapy*, 18(5), 419-427.
- McCaslin , N. (1990). *Creative drama in the classroom*. Boston: Addison- Wesley Longman Limited.

- McGregor L. (1976). *Developments in drama teaching*. London: Open Books publishing.
- Miller, H., Rynders, J. E., & Schleien, S. J. (1993). Drama: A medium to enhance social interaction between students with and without mental retardation. *Mental retardation*, 31(4), 228-233.
- Moeschler, J. B., & Shevell, M. (2006). Clinical genetic evaluation of the child with mental retardation or developmental delays. *Pediatrics*, 117(6), 2304-2316.
- Μουδατσάκης, Τ. (1994). Η θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη. *Το θεατρικό παιχνίδι-Η δραματοποίηση*.
- Μπάκα, Ε. (2011). Η θεατρική αγωγή (το θεατρικό παιχνίδι) ως μέσο ενίσχυσης της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης ατόμων τυπικής ανάπτυξης και ατόμων με ειδικές ανάγκες.
- Μπακονικόλα, Χ. (2002). *Η θεατρική σχολική δημιουργία*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νεάς Γενιάς- Τμήμα Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Μώρου, Α. (2002). Δραματοποίηση: από το κείμενο στη σκηνή της τάξης. Ένα παράδειγμα, "Οδύσσεια" Ομήρου. *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*(27). Ανακτήθηκε:5/10/2021, από http://www.theatroedu.gr/portals/38/main/images/stories/files/Magazine/EandT_e-mag_June2002_GR_09.pdf.
- Νικολίτσα, Π. Ε., & Ουσταμπασίδου, Μ. (2020). Θέατρο και εκπαίδευση.
- ΟΕΔΒ, (2006). *Θεατρική αγωγή Ε' κ ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.
- Παντελιάδου Σ., & Αργυρόπουλος, Β. (2011). *Ειδική Αγωγή: Από την έρευνα στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παπαδάκη, Ν. Μ. (2020). Σχέση ανάμεσα στην οπτική αναπηρία παιδιών και εφήβων και στην ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων. Παρεμβατικά προγράμματα άσκησης για τυφλά παιδιά. Βιβλιογραφική ανασκόπηση.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*, Αθήνα: Ιδιωτική εκδοση.

- Papazoglou, A., Jacobson, L. A., McCabe, M., Kaufmann, W., & Zabel, T. A. (2014). To ID or not to ID? Changes in classification rates of intellectual disability using DSM-5. *Mental Retardation*, 52(3), 165-174.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1980). *Νοητική καθυστέρηση*, Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Παρασκευοπούλου-Σταυροπούλου, Μ. (2016). Η συμβολή της δραματικής τέχνης στην εκπαίδευση στην ανάπτυξη των γλωσσικών ικανοτήτων εφήβων με νοητική υστέρηση.
- Παρδάλη, Μ. Σ. (2009). *Θεατρικό παιχνίδι και σύνδρομο Down* (No. GRI-2009-3326). Aristotle University of Thessaloniki.
- Peter, M. (1995) *Making Drama Special: Developing Drama Practice for Special Educational Needs*. London: David Fulton Publishers.
- Peter, M.(1994). *Drama for all: Developing drama in the curriculum with pupils with special educational needs*. London: David Fulton Publishers.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Νοητική Υστέρηση: Ψυχολογική, κοινωνιολογική και παιδαγωγική προσέγγιση. Τόμος Β΄*. Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.
- Pratt, H. D., & Greydanus, D. E. (2007). Intellectual disability (mental retardation) in children and adolescents. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 34(2), 375-386.
- Rey, J. M., & Martin, A. (2019). JM Rey's IACAPAP e-Textbook of Child and Adolescent Mental Health.
- Rogers C. (2006). *Το γίνεσθαι του προσώπου, η ματιά του θεραπευτή στην ψυχοθεραπεία*, μετάφραση: Μυρτώ Ρηγοπούλου. Αθήνα: Ερευνητές.
- Ross, E. P. (1975), *Creative drama for building proficiency in reading*. Paper from 20th Annual Meeting of the International reading Association. New York.
- Schalock, R. L., Borthwick-Duffy, S. A., Bradley, V. J., Buntinx, W. H., Coulter, D. L., Craig, E. M., ... & Yeager, M. H. (2010). *Intellectual disability: Definition, classification, and systems of supports*. American Association on Intellectual and

- Developmental Disabilities. 444 North Capitol Street NW Suite 846, Washington, DC 20001.
- Schalock, R. L. (2007). *User's Guide: Mental Retardation: Definition, Classification, and Systems of Supports: Applications for Clinicians, Educators, Disability Program Managers, and Policy Makers*. AAMR.
- Schalock, R. L., Luckasson, R. A., & Shogren, K. A. (2007). The renaming of mental retardation: Understanding the change to the term intellectual disability. *Intellectual and developmental disabilities*, 45(2), 116-124.
- Shea, S. E. (2006, December). Mental retardation in children ages 6 to 16. *In Seminars in Pediatric Neurology* (Vol. 13, No. 4, pp. 262-270). WB Saunders.
- Sherratt, D., Peter M. (2002). *Developing play and drama in children*. New York: David Fulton.
- Shevell, M. (2008). Global developmental delay and mental retardation or intellectual disability: conceptualization, evaluation, and etiology. *Pediatric Clinics of North America*, 55(5), 1071-1084.
- Schroeder, S. R., Gerry, M., Gertz, G., & Velazquez, F. (2002). Usage of the Term "Mental Retardation": Language, Image and Public Education. *University of Kansas*.
- Shree, A., & Shukla, P. C. (2016). Intellectual Disability: definition, classification, causes and characteristics. *Learning Community-An International Journal of Educational and Social Development*, 7(1), 9-20.
- Σέξτου Περσεφόνη (2007): *Πρακτικές εφαρμογές θεάτρου στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα, Καστανιώτης.
- Σέξτου, Π. (1998). *Δραματοποίηση. Το βιβλίο του παιδαγωγού-εμπυχωτή*. Αθήνα: Καστανιώτη.

- Σέξτου, Π. (1998). Η Σχολική Δραματοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (περιέχει πρακτικό οδηγό για τον εμψυχωτή). *Σύγχρονη Εκπαίδευση: Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, (98), 64-68.
- Σούλης, Σ. Γ., Φωτιάδου, Ε., & Χριστοδούλου, Π. (2016). Εγχειρίδιο εκπαιδευτή ενηλίκων.
- Stainton, T. (2001). Reason and value: The thought of Plato and Aristotle and the construction of intellectual disability. *Mental retardation*, 39(6), 452-460.
- Stefańska, A. (2015). Theater Therapy for Young People with Intellectual Disabilities. *Chowanna*, (45 (2)), 261-274.
- Szymanski, L., & King, B. H. (1999). Practice parameters for the assessment and treatment of children, adolescents, and adults with mental retardation and comorbid mental disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(12), 5S-31S.
- Τόμτση Α. (2019). Ο πολυδιάστατος ρόλος και η συμβολή της Θεατρικής Αγωγής στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες. Βασικές μεθοδολογικές πρακτικές της εφαρμογής στον χώρο της Ειδικής Αγωγής *Πρακτικά Συνεδρίου Προτάσεις Τέχνης και Πολιτισμού στην Εκπαίδευση* (σελ.1094-1110). Θεσσαλονίκη:Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας, Δήμος Αμπελοκήπως, ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κεντρικής Μακεδονίας.
- Tredgold, A.F. (1908). *Mental deficiency: Amentia*. Balliere.
- Trent Jr, J. W. (1994). *Inventing the feeble mind: A history of mental retardation in the United States* (Vol. 6). Univ of California Press.
- Τριλίβα, Σ. & Αναγνωστοπούλου, Τ. (2008). *Βιωματική Μάθηση, Ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους*, Αθήνα: εκδ. Τόπος.
- Τσιάρας Αστέριος (2014). Η αναπτυξιακή διάσταση της διδακτικής του δράματος στην εκπαίδευση. Αθήνα, Παπαζήσης.

- Τσιάρας, Α. (2004). Το θεατρικό παιχνίδι στο Δημοτικό σχολείο. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9, 62-76.
- Φανουράκη, Κ. (2010). *Η διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων μέσω της θεατρικής αγωγής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (Doctoral dissertation).
- Vos, T., Barber, R. M., Bell, B., Bertozzi-Villa, A., Biryukov, S., Bolliger, I., ... & Brugha, T. S. (2015). Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 301 acute and chronic diseases and injuries in 188 countries, 1990–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The lancet*, 386(9995), 743-800.
- Wagner, B. J. (1976). Dorothy Heathcote: Drama as a learning medium.
- Wehmeyer, M. L. (2003). Defining mental retardation and ensuring access to the general curriculum. *Education and training in developmental disabilities*, 271-282.
- Wilson, M. (2002). Six views of embodied cognition. *Psychonomic bulletin & review*, 9(4), 625-636.
- Wooster, R. (2007). *Contemporary theatre in education*. Intellect Books.
- Wright, D. (2005). Reflecting on the body in drama education. *Applied theatre researcher*.
- Wu, J., Chen, K., Ma, Y., & Vomočilová, J. (2020). Early intervention for children with intellectual and developmental disability using drama therapy techniques. *Children and Youth Services Review*, 109, 104689.

Ιστοσελίδες

AIDD <https://www.aidd.org/>